

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу ЛІЗУН Аліси Володимирівни «Особистісно-професійні чинники ефективності військово-професійної діяльності військовослужбовців», представленої до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Особистість здійснюється у професії. Одне з правил профорієнтації ототожнює вибір особистістю професії з вибором долі. У цьому контексті одразу зауважу, людина, ухвалюючи рішення обрати шлях професійного військового, ще на стадії оптації має для себе чітко усвідомити, що її подальше життя протікатиме в умовах постійної смертельної небезпеки. Російсько-українська війна цілком підтвердила цю тезу.

Жорсткі правила, за якими функціонує військовослужбовець у бойових умовах, висувають надзвичайно високі вимоги до його професійно важливих якостей і психічної стійкості. Дисертантка слушно наголошує, що професійно важливі якості визначають продуктивність діяльності військовослужбовця, є дієвим регулятором його поведінкової активності, наповнюють її сенсом і виступають ефективним механізмом на шляху до самоактуалізації.

Військовослужбовець із високим рівнем психічної стійкості тривалий час діятиме у відриві від основних сил, виконуватиме бойові завдання в оточенні сил противника, гідно чинитиме опір різного роду випробуванням, значний проміжок часу функціонуватиме в ситуаціях постійних ризиків і викликів, зберігатиме боєздатність на різних етапах бою й відносно швидко повертатиметься до оптимального функціонального стану, навіть після серії поразок (невдач). Гармонійно розвинувши свої професійно важливі якості, військовослужбовець сприймає дискомфорт як норму армійського життя, а небезпеку – основною стихією функціонування.

Пророчими щодо цього є слова Джеймса Меттіса, який, звертаючись до

новобранців, зазначає: «Ухвалюючи рішення стати професійним військовим, ви маєте запитати самого себе, чи не занадто гарячий у мене темперамент? Наскільки часто я нервую, гніваюся, злюся, стаю імпульсивним? Адже у стані люті зростає частота серцевих скорочень, що нерідко стає причиною деструктивної поведінки, а це найгірше, що може відбутися з військовим професіоналом».

Зазначені вище аспекти утворюють загальне проблемне поле дисертаційного дослідження Аліси Лізун і виступають вагомим аргументом щодо його наукової актуальності та практично-прикладної спрямованості. Виконання дисертації в межах науково-дослідницької теми «Психодіагностика якості життя в сучасному українському суспільстві» (номер державної реєстрації НДР: 0121U110751) також засвідчує зацікавленість відповідних структур у таких розробках.

Уважно читаючи дисертацію, підкреслюю безумовне вміння авторки комплексно й детально бачити, розуміти та «відчувати із середини» специфіку військово-професійної діяльності військовослужбовців ЗС України, що конструктивно відображається на побудові психологічного експерименту з розвитку професійно значущих особистісних властивостей військовослужбовців як серцевини їх психологічної готовності.

Панорамність дослідження Аліси Лізун, синтез психологічних, філософських, педагогічних і медичних поглядів дає змогу пересвідчитися, що психологічна готовність є динамічним, адаптивним, цілісним станом особистості військовослужбовця, запорукою мобілізації його психофізіологічної системи, установкою на активні дії, внутрішньою зорієнтованістю на певну поведінку, що забезпечує гарантовану успішність виконання бойових завдань.

Як складне утворення психологічна готовність є багатофункціональною системою, що віддзеркалює індивідуально-типологічні властивості військовослужбовця, активізує протікання його психічно-пізнавальних

процесів, породжує високу боєздатність за різних негативних психічних впливів сучасного бою.

Я солідарний з авторкою дисертації в тому, що психічна стійкість, самоконтроль та індивідуальна пружність є запорукою вироблення у військовослужбовця належної психологічної готовності до життєвих криз, осмисленої рефлексії, яка в підсумку дає йому змогу реалізувати власну професійну підготовленість і перевести досягнутий рівень майстерності зі стану очікування в бойову діяльність. Для досягнення цього функціонального стану дисертантка пропонує комплексно декодувати індивідуально-психологічні властивості військовослужбовця, враховуючи його когнітивний, емоційно-вольовий, поведінковий компоненти, зокрема мотиви, потреби, прагнення, здібності, переконання, установки, знання та переживання. Саме на основі цієї структури здобувачка здійснює підбір психологічних методик, що дають змогу комплексно оцінити індивідуальні характеристики досліджуваних.

Досить цікаву функцію у структурі особистісно-професійних якостей військовослужбовця дисертантка відводить військовій присязі. На сторінках дисертаційного дослідження військова присяга постає не лише як символ ідентичності з військовим братерством чи орієнтир майбутньої військово-професійної діяльності людини, а й нейролінгвістичний код, що породжує у свідомості військовослужбовця такі цінності, як патріотизм, гідність, добросовісність, повагу до інших.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у виявленні особистісно-професійних чинників, що зумовлюють ефективність військово-професійної діяльності українських військовослужбовців в умовах російсько-української війни; встановлені достовірних відмінностей в особистісно-професійних характеристиках військовослужбовців із бойовим досвідом і без нього; розроблені програми тренінгового курсу, спрямованого на підвищення рівня психологічної готовності військовослужбовців до виконання військово-професійної діяльності та збереження їх психічного

здоров'я в умовах бойових дій; теоретичному поглиблені знань про особистісні й професійні чинники ефективності військово-професійної діяльності військовослужбовців.

Залучивши до участі в дослідженні, що проводилося на базі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 172 військовослужбовця різних родів військ Збройних Сил України, які проходили військову підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації на курсах військово-професійної підготовки, дисертантка в такий спосіб досягає гетерогенності вибірки, що в підсумку забезпечує підвищення зовнішньої валідності отриманих результатів. Цінним серед вибірки досліджуваних є різний досвід участі в бойових діях, що дає змогу порівнювати особливості їх психічного стану залежно від інтенсивності бойової діяльності.

На сторінках дисертації авторка слушно констатує, що військовослужбовцям із належним рівнем психологічної підготовки, незалежно від бойового досвіду притаманні високий рівень військово-професійної життєстійкості, добросовісність, когнітивні й комунікативні здібності, відкритість до нового досвіду, конструктивність у розв'язанні конфліктів, а також внутрішня мотивація. Водночас досліджувані з бойовим досвідом володіють вищими показниками мотивації до захисту держави та впевненості у власних силах. У подальшому результати кореляційного та регресійного аналізу дали змогу переконатися, що окреслені показники (зацікавленість у захисті держави, бажання виконувати бойові завдання, упевненість у своїх силах) є ключовими критеріями ефективності військово-професійної діяльності в бойових умовах.

За результатами проведеної низки вимірювальних процедур Алісою Лізун встановлено, що належне функціонування окреслених вище показників зумовлене розвитком у військовослужбовців високої життєстійкості, добросовісності, відкритості до нового досвіду, а також домінуванням властивостей екстравертованості, високого адаптаційного потенціалу та

мотиваційної спрямованості. Побудовані регресійні моделі дали змогу авторці з'ясувати домінуючу роль емоційного компоненту у структурі психологічної готовності військовослужбовців до виконання бойових завдань.

Заслуговує схвалення розроблена та реалізована дисертанткою тренінгова програма «Готовність до виклику: психологічне зміцнення військовослужбовця». У подальшому вона має посісти чільне місце серед дієвих інструментів підвищення рівня психологічної готовності військовослужбовців до дій у бойових умовах.

Загалом дисертаційне дослідження Аліси Лізун чітко структуроване, логічно побудоване, характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструє вміння авторки синтезувати емпіричний і теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати й розв'язувати цікаві наукові завдання, аргументовано та переконливо доводити свою позицію. Опубліковані авторкою наукові статті повноцінно відображають основний зміст дисертації.

Загалом поставлені завдання дисертанткою виконано, практична значущість роботи безсумнівна. Висновки побудовані на підставі результатів здійсненого дослідження, узагальнюють і підсумовують дисертаційні пошуки науковця, надаючи повне уявлення про всі розділи роботи.

Водночас, на наш погляд, як і будь-яке непересічне дослідження, ця робота відкриває простір для наукової дискусії.

1. Розглядаючи якості та особистісні властивості, що зумовлюють ефективність військово-професійної діяльності військовослужбовців, дисертантка не декодує їх на класичні три групи: «професійно важливі», «професійно необхідні» й «бажані». Водночас до психологічного дослідження залучено військовослужбовців різних військово-облікових спеціальностей та родів військ і служб. З огляду на це було б слушно з'ясувати, які професійно необхідні якості є запорукою професійної придатності військовослужбовця того чи іншого роду військ і на основі цього

вибудувати відповідну програму їхнього розвитку.

2. Залучивши до дослідження досить репрезентативну вибірку, дисертантка не розкриває, який вид психологічного експерименту (лабораторний, природний) нею використовувався, що в підсумку не дає змоги встановити, як створювалася експериментальна ситуація й наскільки показники «Великої п'ятірки» є засадничими під час установаження професійної придатності особистості військовослужбовця до ефективного виконання завдань у бойових умовах.

3. Слушно показуючи переваги стратегії суперництва в діях військовослужбовців із бойовим досвідом на противагу побратимам, які його не мають, як ефективного чинника ухвалення оперативних рішень в умовах невизначеності, було б доцільно змоделювати в межах тренінгової програми відповідні ситуації, з'ясувати ефективність їх розв'язання вказаними категоріями військовослужбовців і в такий спосіб удосконалити їхній особистісно-професійний вишкіл. Імовірно, це складе основу наукових розвідок у недалекому майбутньому.

Висловлені зауваження не є принциповими й суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку цієї самостійної та цікавої наукової роботи.

Висновок. Актуальність, обґрунтованість теоретичних позицій і висновків, що базуються на експериментально-діагностичному дослідженні, композиційна цілісність, науковість та практична значущість дисертації «Особистісно-професійні чинники ефективності військово-професійної діяльності військовослужбовців» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341), постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань

підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», постанови Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 року № 507 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації науково-педагогічних і наукових кадрів», наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її авторка – ЛІЗУН Аліса Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
начальник науково-дослідного центру проблем
фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
навчально-наукового інституту фізичної культури
та спортивно-оздоровчих технологій
Національного університету оборони України

полковник

02 грудня 2025 року

Олег ХМІЛЯР

Підпис полковника Олега Хміляра засвідчую:

Начальник управління адміністративного
та інформаційно-організаційної роботи

Національного університету оборони України,

кандидат військових наук,

полковник

02 грудня 2025 року

Богдан БІЛЯВСЬКИЙ

